

RN 105a

IGU INŠTITUT ZA GEOGRAFIJO UNIVERZE V LJUBLJANI
61000 LJUBLJANA, Trg francoske revolucije 7

NARODNOSTNI VIDIK GEOGRAFSKEGA PROUČEVANJA URBANIZACIJE V
PREKMURJU IN SLOVENSKI ISTRI

Peter Repolusk

Poročilo o delu za leto 1990

Ljubljana, december 1990

RAZISKAVA NARODNOSTNO MEŠANEGA NASELJA HODOŠ - HODOS
(občina Murska Sobota) V OKVIRU MLADINSKEGA RAZISKOVALNEGA
SOCIALNOGEOGRAFSKEGA TABORA

Peter Repolusk, Jernej Zupančič

Mladinski raziskovalni socialnogeografski tabori so že uveljavljena oblika dela z mladimi na narodnostno mešanem območju v Pomurju. Prispevek osvetljuje gospodarsko in narodnostno strukturo naselja Hodoš - Hodos, hkrati pa na kratko podaja namen taborov in njihovo metodološko zasnovo.

Mladinski raziskovalni socialnogeografski tabori v Pomurju - v prekmurskih naseljih, naseljenih z madžarskim in slovenskim prebivalstvom - so se že dodobra vsidrali kot oblika dela mladih raziskovalcev, po drugi strani pa tudi kot redno terensko delo in vir n ovih spoznanj geografske problematike narodnostno mešanih območij.

Metodološko in tematsko imajo raziskovalni tabori predvsem naslednja področja:

- raziskava narodnostne strukture naselja,
- raziskovanje demografskih, ekonomskih in infrastrukturnih značilnosti naselja kot pogojev ohranjanja poselitve na območjih, kjer v Sloveniji živi madžarsko prebivalstvo,
- spoznavanje pokrajinskih posebnosti in razvojnih značilnosti subpanonske regije,
- spoznavanje nekaterih metod in tehnik raziskovalnega dela v geografiji, ki so v šolskem izobraževanju manj prisotne.

V ospredju je geografsko vrednotenje narodnostne problematike, ki se vedno pogosteje pojavlja tudi v mednarodni geografski raziskovalni dejavnosti. Osrednjo raziskovalno tematiko dopolnjuje tudi udeležba mladih raziskovalcev, saj je vsako leto

med mladimi precejšnje število pripadnikov narodnostnih manjšin: Slovencev iz Avstrije in Italije ter Madžarov iz Slovenije. Narodnostno strukturo kot del geografskega okolja smo raziskali z dveh različnih vidikov:

- vpliv sprememb v naselju in na območju, ki sta jih po vojni povzročili deagrarizacija in industrializacija (sprememba etnične strukture naselja, spremembe v strukturi madžarske narodnosti, vplivi spremenjene ekonomske in morfološke vsebine naselja, spremembe v zaposlovanju, pojav dnevne migracije in trajnega odseljevanja prebivalstva itd.) ter
- razlike v reagiranju madžarskega in slovenskega prebivalstva oziroma vpliv etničnega dejavnika na dogajanja v pokrajini.

Narodnostno mešano ozemlje v Prekmurju obsega 33 naselij: 11 v murskosoboški ter 22 v lendavski občini. Prvi del predstavlja razmeroma ozek obmejni pas na vzhodnem Goričkem, gričevnati pokrajini, ki se precej na široko nadaljuje še na Madžarsko in Avstrijo. Gričevje je tu že precej znižano in položno, s širokimi slemeni ter vmesnimi dolinami. V teh so nastale tudi večja vasi, ni pa se razvil večji centralni kraj (2).

V eni od teh dolin leži ob mednarodnem mejnem prehodu naselje Hodoš, najsevernejše izmed narodnostno mešanih v Prekmurju.

V okviru mladinskih raziskovalnih taborov smo ga doslej proučevali že trikrat - leta 1976, leta 1979 in zadnjih julija 1989. V prispevku, ki se naslanja predvsem na rezultate zadnjega tabora, želimo prikazati položaj madžarske narodnosti v procesu socialnoekonomskega razvoja vasi oz. podeželja nasploh.

GOSPODARSKE OSNOVE NASELJA

Mladinski raziskovalni tabori v Prekmurju po že ustaljeni praksi proučujejo način in pogoje gospodarjenja ter gospodarske sestave naselij. Le-ta zajema predvsem:

- naravne razmere ter njihova primernost za kmetijstvo,
- socialno-posestno strukturo kmečkih gospodarstev ter razdrobljenost posesti,
- opremljenost kmetij s stroji oz. kmetijsko mehanizacijo,
- kmetijsko usmerjenost ter tržno naravnost,
- zaposlenost prebivalstva ter dnevno migracijo delovne sile.

Goričko je dolgo zadržalo povsem agraren značaj in ga povečini kaže še danes. Hodoš ni v tem pogledu nobena izjema. Naravni pogoji sicer niso posebno ugodni, saj so se na pliocenskih sedimentih razvile predvsem peščene prsti, v dnu dolin pa so zemljišča zaradi zastajajoče vode pogosto mokrotna.

Kljub temu pa je obdelovalnih površin dobra polovica, od tega največ njiv (24,9 %) ter travnikov (19,7 %) (podatki katastra iz leta 1979). Z anketo smo dobili nekoliko drugačne podatke: njivske površine so rahlo precenjene, gozdne pa podcenjene. Prav tako je število parcel, ugotovljenih z anketo, manjše kot v katastrskih podatkih. Vsekakor pa gre za precejšnjo razdrobljenost kmetijskih zemljišč, čeprav je tu manjša kot na Murski ravnini. Na Goričkem namreč prevladuje poljska razdelitev v prehodnih oblikah med grudami in delci, medtemko v ravnini na pašove ali celo jermene (1). Naugodna je tudi precejšnja oddaljenost, saj je kar 35 % njivskih parcel oddaljenih nad 1 km od lastnikov.

Tudi socialno-posestna sestava ni posebno ugodna, saj ima le slaba tretjina (29 %) kmetov nad 10 ha zemlje, 27,5 % pa 5-10 ha. Prevladuje torej drobna posest. Vendar pa so srednje in večje posesti ostale v rokah čistih kmečkih ter mešanih gospodinjev. Prva obsegajo povprečno 9,8 ha, druga pa 8,19 ha, nekmečka pa 0,8 ha. Starostna struktura gospodinjev, ki imajo zemljo, je še razmeroma ugodna. Večina teh ima naslednika na kmetiji.

Lastništvo kmetijske zemlje proporcionalno ustreza narodnostni oz. jezikovni sestavi. Tako imajo madžarska gospodinjstva v lasti 70 % kmetijskih površin, narodnostno mešana 22 % ter slovenska 8 %.

Ustrezno temu so kmetije opremljene s kmetijsko mehanizacijo. Madžarska, v večji meri kmečka ali mešana gospodinjstva z večjo posestjo so povečini tudi bolje opremljena.

V kmetijstvu je poleg žitaric pomembna tudi živinoreja, saj 88,4 % gospodinjstev redi živino. (Živino zaradi primerjave pretvorimo v GVŽ, pri čemer je 1 GVŽ = 1 krava.) Prevladuje govedo (46,8 %) ter svinje (30 %). Največ živine imajo čisti kmetje - povprečno 12,8 GVŽ.

V obdobju 1979 - 1989 je število živine nazadovalo pri skoraj vseh gospodinjstvih, najbolj pa pri nekmečkih (od 8,6 GVŽ na 2,0 GVŽ). To jasno dokazuje socialno preseljevanje iz kmečkih ali mešanih v različne nekmečke poklice ter postopno opuščanje kmetijstva.

Kmetijstvo je še v precejšnji meri samooskrbno in prodajajo le presežke. Med tržnimi proizvodi so na prvem mestu žitarice (prodaja jih 53,6 % gospodinjstev), mleko (42 %), goveje meso (34,8 %) ter svinjsko meso (30,4 %). Večinoma prodajajo preko KZ (62,3 %). Leta 1979 je imela prodaja preko KZ še večjo vlogo (elaborat tabora iz leta 1979).

Pomembnost kmetijstva se odraža tudi v zaposlenosti. Od 160 aktivnih prebivalcev jih dobra polovica (57,5 %) dela na Hodošu, seveda kot kmetje. Ostali dnevno potujejo na delo v bližnje industrijske obrate, največ pa v Mursko Soboto. Na Hodošu (na kmetiji) delajo predvsem starejši, madžarski prebivalci, medtem ko industrijski centri privabijo mlajše ljudi iz narodnostno mešanih in slovenskih gospodinjstev. Kraj in vrsta dela sta pogojena generacijsko in sta po drugi strani posledica strokovnega izobraževanja. Dnevni migranti s srednjo, višjo in visoko šolo se zaposlujejo skoraj izključno v Murski Soboti. Neredko pa se tja tudi za stalno preselijo.

PREBIVALSTVENA PROBLEMATIKA IN SPREMEMBE V ETNIČNI STRUKTURI NASELJA

Podatke o gibanju in strukturi prebivalstva smo povzeli po rezultatih na terenu opravljenega anketiranja. Anketirali smo 69 gospodinjev z 272 prebivalci, kar znaša 85 % celotnega prebivalstva. Analiza prebivalstvenih podatkov je potekala tako na nivoju posameznikov kot tudi gospodinjev, ki smo jih tipizirali glede na njihove starostne, ekonomske, izobrazbene in etnične značilnosti.

- Osnovna ugotovitev o prebivalstvenem razvoju je njegovo številčno upadanje in slabšanje demografske strukture. Največ ljudi je na Hodošu živelo leta 1910 - 496, stalno pa upada po letu 1953 in je leta 1981 znašalo le še 339. Upadanje se je nadaljevalo tudi v osemdesetih letih, vendar je proces počasnejši in kaže na stabilizacijo števila prebivalstva. Demografsko nazadovanje je tesno povezano z odseljevanjem, ki številčno močno presega doseljevanje. Med odseljenimi so predvsem mladi ljudje (70,1 % je bilo ob odselitvi mlajših od 25 let), ki so se zlasti zaradi iskanja zaposlitve v znatnem številu odselili v tujino (37,3 %) in občinsko središče Mursko Soboto (20,9 %). Najbolj negativna posledica je ostarevanje prebivalstva. Procesi depopulacije, ki se sicer umirjajo, niso bili ozko vezani le na narodnostno mešana naselja občine Murska Sobota, pač pa so obsegali tudi sklenjeno območje slovenskih naselij na osrednjem Goričkem. Vendar je pojav pri madžarskem prebivalstvu zaradi majhnega števila in majhnega območja, kjer so avtohtono in sklenjeno poseljeni, bolj problematičen.

- Če omenjene slabosti gospodarske strukture in demografskih procesov so povzročile relativno poslabšanje izobrazbene oziroma kvalifikacijske strukture zaposlenega prebivalstva (samo 18 % prebivalcev, starejših od 14 let, ima strokovno izobrazbo).

- Narodnostno je Hodoš predvsem madžarsko naselje, čeprav delež madžarskega prebivalstva med zadnjimi popisi nekoliko upada. Leta 1961 je znašal 77,4 %, leta 1971 77,0 % ter leta 1981 71,4 %. Ostali del prebivalstva predstavljajo skoraj izključno Slovenci. Večanje deleža Slovencev je povezano predvsem z narodnostno mešanimi zakoni, ki so se številčno okrepili po prvih pojavih deagrarizacije ter zaposlovanju Hodošanov v okoliških naseljih in Murski Soboti. Z anketo smo ugotovili 43 madžarskih, 7 slovenskih in kar 19 narodnostno mešanih gospodinjstev. Vendar izkušnje z dela na terenu in analize popisnega gradiva kažejo, da narodnostno mešani zakoni nimajo tako bistvenega vpliva na manjšanje števila madžarskega prebivalstva. Podatki popisa za vseh 11 naselij v občini, kjer avtohtono žive Madžari, kažejo, da kar 42,1 % le-te živi v narodnostno mešanih gospodinjstvih. Vzroke je treba iskati v odseljevanju in ostarevanju prebivalstva.

Analiza razlik med madžarskim in slovenskim prebivalstvom Hodoša kaže, da je madžarsko prebivalstvo prostorsko in socialno manj mobilno, bolj izpostavljenost ostarevanju, ekonomsko pa močneje vezano na tradicionalno agrarno dejavnost območja. Vzroki so predvsem v socioloških in ne v etničnih razlikah. Slovenci so se priseljevali posamično in so bili že ob priselitvi v dobršni meri kvalificirani za poklice v nekmetijskih dejavnostih.

Priseljevanje ni bilo v nobenem obdobju tako močno, da bi lahko danes na Hodošu živelo večje število ostarelega slovenskega prebivalstva.

- Analiza demografskih in socioekonomskih razmer na Hodošu in v ostalih naseljih z madžarskim prebivalstvom v občini Murska Sobota kaže, da morata biti za normalen razvoj narodnosti zagotovljeni dve osnovni skupini pogojev:

- možnost vključevanja pripadnikov narodnosti v življenje širše regionalne skupnosti in
- zagotavljanje ustreznih pogojev socialnega in ekonomskega življenja na območju, kjer je narodnost avtohtono poseljena.

Če so prvi pogoji normativno in vsaj pri maljših generacijah madžarskega prebivalstva tudi dejansko uresničeni, pa rezultati raziskovalnih taborov in nekaterih analiz kažejo, da je osnovni problem Hodoša in ostalih narodnostno mešanih naselij v slabi gospodarski, socialni in infrastrukturni razvitosti območja. Stanje nam posredno ilustrira tudi podatek da vedno manjše število Madžarov v murskosoboški občini živi na narodnostno mešanem območju (leta 1961 91,3 %, leta 1971 88,9 % in leta 1981 84,2 %), vedno več pa v drugih krajih, zlasti v občinskem središču. Problem predstavlja zlasti bega kvalificirane delovne sile, še posebej madžarske inteligence v urbana nemadžarska okolja, od koder so stiki z izvornim okoljem manj intenzivni, na narodnostno mešanem območju pa pogloblja pasivnost v razvoju.

LITERATURA

1. Ilešič S., 1950; Sistemi poljske razdelitve na Slovenskem, SAZU, Dela 2, Ljubljana.
2. Melik A., 1957; Štajerska s Prekmurjem in Mežiško dolino, (str. 155-178). SM, Ljubljana.
3. Narodnostno mešana območja v SR Sloveniji, Geographica Slovenica 16, IGU, Ljubljana 1985.
4. Poročila Mladinskih raziskovalnih socialno-geografskih taborov iz let 1976, 79 in 89. IGU, Lj.

SPREMINJANJE NARODNOSTNE STRUKTURE PREBIVALSTVA KOT ELEMENT DEMOGEOGRAFSKEGA RAZVOJA V KOPRSKEM PRIMORJU

Peter Repolusk

Prispevek obravnava nekatere vidike spreminjanja narodnostne strukture v vseh treh občinah Koprškega primorja. Spremembe političnih meja in hiter razvoj gospodarskih dejavnosti so povzročili možne migracijske tokove. Ena od vidnejših posledic v strukturi prebivalstva je, da je Koprsko primorje narodnostno najbolj heterogeno od vseh slovenskih regij.

Uvod

Območje občin Izola, Koper in Piran sodi med tista v Sloveniji, kjer je narodnostna struktura prebivalstva najbolj pestra, procesi njenega spreminjanja pa so še vedno zaznavni. Narodnostno pestrost pogojujeta dva pojavi v strukturi in razvoju prebivalstva:

- prisotnost italijanskega prebivalstva, ki je avtohtono na zahodnem delu vseh treh občin
- številno prebivalstvo, priseljeno iz drugih jugoslovanskih republik zaradi hitrega razvoja prometa, industrije in turizma.

Večji del analiz in zaključkov temelji na podatkih popisa prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj iz leta 1981. Kasnejših dovolj zanesljivih podatkov o narodnostni strukturi v takem obsegu ni. Vendar menimo, da stanje leta 1981 dovolj zanesljivo prikazuje posledice povojnega prebivalstvenega razvoja v regiji, ki je pripeljal do današnje etnične podobe, še zlasti zato, ker vključuje prebivalstvo, ki se je v Slovenijo priselilo v drugi polovici sedemdesetih let, ko je bil ta priliv najmočnejši.

Spreminjanje narodnostne strukture

V tabeli 1 je prikazana sprememba v številu in deležu posameznih narodnosti med zadnjima dvema popisoma. Pojav etnične heterogenosti pa je starejši in je vse do petdesetih let temeljil na stiku italijanskega in slovenskega prebivalstva. Ugotavljanje narodnostne strukture za predvojna obdobja, še zlasti za 19. stoletje, otežkoča različna metodologija popisov prebivalstva, v dokajšnji meri pa tudi pozno izoblikovana narodnostna zavest, zlasti pri slovanskem prebivalstvu.

Tabela 1: Spremembe števila in deleža pripadnikov posameznih narodnosti v občinah Izola, Koper in Piran v letih 1971 in 1981

	1971	št.	%	1981	št.	%
Italijani		2568	4,4		1901	2,7
Slovinci		45403	77,9		50953	73,2
Hrvati		6980	12,0		8262	11,9
Srbi		1399	2,4		2801	4,0
Muslimani		222	0,4		833	1,2
Črnogorci		98	0,2		169	0,2
Makedonci		51	0,1		156	0,2
Albanci		53	0,1		122	0,2
ostali		213	0,4		289	0,4
neopredeljeni		198	0,3		373	0,5
Jugoslovani		531	0,9		2942	4,2
regionalna pripad.		343	0,6		283	0,4
neznano		233	0,4		507	0,7
Skupaj		58292	100,0		69591	100,0

Po ugotovitvah Jadranskega inštituta je leta 1945 na območju Koprškega primorja živelo 19429 Italijanov ali 38,0 % od vsega prebivalstva. Iz cone B se je do leta 1956 odselilo v Italijo 25070 prebivalcev, pretežno Italijanov, kar je predstavljalo skoraj polovico prebivalstva (Piry, 1983; Titl, 1965). Močni kompenzacijski priselitveni tokovi iz ostalih delov Slovenije ter hrvaškega dela Istre so po podatkih posebnega popisa že leta 1956 v Koprškem primorju ustvarili etnično strukturo, ki je osnova današnji. Večino prebivalstva so predstavljali Slovenci, delež Italijanov se je zmanjšal na 7,7 % (3347 oseb), prej zanemarljivo nizek delež Hrvatov pa se je dvignil na 6,7 %. Zlasti po okrepitvi migracij iz ostalih delov Jugoslavije lahko govorimo o tendencah spreminjanja narodnostne strukture, ki veljajo še danes:

- absolutno in relativno upadanje števila Italijanov
- absolutna rast in relativno upadanje števila Slovencev in Hrvatov
- absolutna in relativna rast števila pripadnikov drugih narodnosti, zlasti Srbov in Muslimanov ter narodnostno neopredeljenega prebivalstva

Priseljevanje iz drugih republik se je nadaljevalo tudi v obdobju 1981-1987. Srednja vrednost koeficienta pozitivnega migracijskega salda znaša (na 1000 prebivalcev) 5,1 (v istem obdobju v Sloveniji 2,1) ter s tem ostaja najmočnejša komponenta v rasti prebivalstva - koeficient naravne rasti za isto obdobje je 4,9, koeficient pozitivnega migracijskega salda z ostalimi slovenskimi občinami pa 3,0.

Spreminjanje narodnostne strukture je tesno povezano s socio-ekonomskim razvojem posameznih območij (tabela 2).

Tabela 2: Spremembe v deležu številčnejših narodnosti po posameznih območjih po popisnih podatkih za leta 1945, 1956, 1971 in 1981 (v %)

	Ita- lijani	Slo- venci	Hr- vati	Srbi	ne- opr.	ostalo	Skupaj
Območje 1							
45	89,0	10,6	0,3	...	...	0,1	100,0
56	10,5	76,1	10,4	2,1	...	0,9	100,0
71	4,7	75,9	12,6	2,9	2,2	1,7	100,0
81	2,9	70,3	12,6	4,6	6,1	3,5	100,0
Območje 2							
45	15,9	83,8	0,1	...	...	0,2	100,0
56	14,8	75,0	9,1	0,7	...	0,4	100,0
71	8,8	69,1	15,4	2,9	2,3	1,5	100,0
81	5,1	70,3	12,7	4,2	4,6	3,1	100,0
Območje 3							
45	3,6	96,3	0,0	...	...	0,1	100,0
56	1,1	95,5	2,4	0,7	...	0,3	100,0
71	0,7	82,0	13,8	1,6	0,8	1,1	100,0
81	0,4	80,0	12,5	2,4	2,8	1,9	100,0
Območje 4							
45	2,0	96,1	1,8	...	...	0,1	100,0
56	1,1	97,8	0,8	0,2	...	0,1	100,0
71	0,4	93,3	4,9	0,4	0,6	0,4	100,0
81	0,2	89,7	6,0	1,4	1,6	1,1	100,0
Skupaj							
45	38,0	61,2	0,8	...	...	...	100,0
56	7,7	83,9	6,7	1,2	...	0,5	100,0
71	4,4	77,9	12,0	2,4	1,8	1,5	100,0
81	2,7	73,2	11,9	4,0	5,1	3,1	100,0

Območje 1 zavzema naselja mestnega tipa (Izola, Livade, Jagodje, Koper, Piran, Portorož, Lucija), ki so zaradi odselitve Italijanov ter privlačnosti za migrante iz drugih republik povsem spremenila narodnostno strukturo.

Območje 2 tvorijo naselja, ki skupaj z mestnimi naselji tvorijo narodnostno mešano območje (NMO), ker v njih živi avtohtono prebivalstvo italijanske narodnosti. To so naselja Kolomban, Barizoni, Cerej, Hrvatini, Premančan, Ankaran, Sp.Škofije, Bertoki, Škocjan, Salara, Bošamarin in Kappel v občini Koper, Dobrava in Polje v občini Izola ter Strunjan, Seča, Parecag, Sečovlje in Dragonja v občini Piran. Kljub manj izrazitemu odseljevanju Italijanov je narodnostna struktura skoraj enaka kot v mestnih naseljih.

V območje 3 sodijo ostala naselja v urbanem zaledju, kjer ni avtohtonega italijanskega prebivalstva. To so vsa ali del naselij v krajevnih skupnostih Škofije, Dekani, Pobegi, Pridvor, Vanganel in Škocjan. Narodnostna struktura se je zaradi priselitev manj spreminjala, saj večino neslovenskega prebivalstva predstavljajo Hrvati.

V območje 4 sodijo naselja v gričevnati notranjosti vseh treh občin. Območje je v nasprotju s prejšnjimi tremi že več desetletij depopulacijsko in kaže nekatere slabosti v socioekonomskem razvoju. Tu je treba iskati vzrok, da je območje ostalo etnično razmeroma homogeno.

Med leti 1971 in 1981 se je delež najštevilčnejše narodnosti zmanjšal v skoraj vseh naseljih. Leta 1981 je imelo slovensko prebivalstvo absolutno večino v 118, relativno pa v 2 od 121 naselij. Slovenskega prebivalstva ni bilo le v enem od manjših naselij (manj kot 10 prebivalcev). Hrvaškega prebivalstva je bilo v 4-5 naseljih več kot 10 % in v 65 več kot 5 % (leta 1971 40 oziroma 59). Srbskega prebivalstva je bilo več kot 5 % v 13 naseljih (leta 1971 v 5), muslimanskega pa v 6 (leta 1971 v nobenem). Manjša se delež italijanskega prebivalstva: v dveh naseljih je bil leta 1981 delež Italijanov več kot 10 %, v 9 pa več kot 5 % (leta 1971 6 oziroma 14).

Očitne so nekatere razlike v vzorcu oziroma disperznosti poselitve posameznih narodnosti. Več kot polovica Makedoncev živi v

enem naselju, več kot pol Crnogorcev, Muslimanov, Srbov, Alban-
cev in narodnostno neopredeljenih v dveh ter Slovencev, Itali-
janov in Hrvatov v treh naseljih.

Leta 1971 je bilo 41, leta 1981 pa 51 naselij, v katerih sta
vsaj dve narodnosti predstavljali 10 ali več odstotkov prebi-
valstva. Naselij, kjer so tri narodnosti dosegale ali presegle
10 %, je bilo leta 1971 10, leta 1981 pa le še 5. Vzrok je
predvsem v nazadovanju deleža Italijanov v naseljih Kolomban,
Dobrava, Lucija, Seča in Sečovlje.

Število italijanskega prebivalstva v vseh treh občinah Koprškega
primorja je po vojni ves čas upadalo, še posebej med leti 1971
in 1981, ko se je zmanjšalo za 26 %. Razen v Strunjanu, kjer so
za Slovenci druga najštevilčnejša skupina, so v vseh naseljih,
kjer so avtohtoni, izrazito manjšinsko prebivalstvo. Vzroke za
upadanje števila lahko razdelimo v tri skupine:

- množična odselitev do leta 1956 je povzročila negativne
demografske značilnosti italijanskega prebivalstva, predvsem
ostarevanje
- vedno večje število narodnostno mešanih zakonov, kjer se
potomci navadno opredelijo za večinsko narodnost v okolju;
leta 1961 je bilo 44 % gospodinjev, v katerih so živeli
Italijani, narodnostno mešanih, leta 1981 pa že 59 %
- relativnost in spremenljivost psihološkega in kulturnega
pojma narodne zavesti in pripadnosti, saj metodologija
popisa omogoča več možnosti opredeljevanja; primer je
neujemanje med materinim jezikom in narodnostno
opredelitvijo: 27,3 % prebivalstva z italijanskim materinim
jezikom se leta 1981 ni opredelilo za italijansko narodnost.
Največ se jih je opredelilo kot Slovenci (311), Hrvati (157)
ali "Jugoslovani" (108).

Narodnostno neopredeljeno prebivalstvo

Tako kot v celi Jugoslaviji se je tudi v Sloveniji število in delež narodnostno neopredeljenega prebivalstva (narodnostno neopredeljeni, "Jugoslovani" in regionalno opredeljeni) močno povečal. Leta 1971 je znašal 0,7 %, leta 1981 pa 1,8 %. Na območju občin Izola, Koper in Piran se je delež povečal od 1,8 % na 5,1 %. Visok delež neopredeljenega prebivalstva sta povzročila podobno kot drugod nadpovprečna stopnja urbanizacije in dinamičen gospodarski razvoj, ki sta pospešila priselitve in mešanje številnih narodnostnih skupin (Petrović, 1987; Žuljić 1989). Koprsko primorje je imelo leta 1981 3,7 % prebivalstva Slovenije, istočasno pa 10,8 % njenega narodnostno neopredeljenega prebivalstva. Najštevilčnejša skupina med njimi so opredeljeni kot "Jugoslovani" (82 %).

Gre za izrazito heterogeno skupino prebivalstva. Deloma so to priseljenci, ki se v novem jezikovnem in kulturnem okolju opredeljujejo za nadnacionalno identiteto - 53 % narodnostno neopredeljenim je materin jezik srbohrvaščina, kar dva in polkrat presega siceršnji delež tega jezika v strukturi prebivalstva. Med narodnostno neopredeljenimi je veliko otrok mešanih zakonov, na kar kaže zelo visok delež prebivalstva, mlajšega od 20 let.

Tako heterogeno skupino težko pojmujejo kot demografsko zaključeno celoto, saj je zelo verjetno, da se bo velik del tega prebivalstva, odvisno od socialnih in tudi političnih razmer, ob naslednjem popisu drugače opredelil. V nekaterih primerih narodnostno neopredeljevanje otežkoča spremljanje razvoja predvsem manjših narodnosti na območju. Narodnostno se npr. ni opredelilo 7 % prebivalstva z italijanskim materinim jezikom.

Zaključki

Koprsko primorje je narodnostno najbolj heterogeno območje v Sloveniji. Osnovne smeri razvoja narodnostne strukture so sorodne v vseh treh občinah. Zgolj številčna razmerja in njihovo spreminjanje med posamičnimi narodnostmi še ne pojasnijo vse kompleksnosti problematike, saj se narodnosti med seboj bistveno razlikujejo v nekaterih strukturnih značilnosti, povezanih bodisi s priseljevanjem ali odseljevanjem prebivalstva. Italijansko prebivalstvo je demografsko ostarelo, zaposleno zlasti v primarnih in kvartarnih gospodarskih dejavnostih, manj zgoščeno v urbanih naseljih ter razen mlajših generacij prostorsko in socialno manj mobilno. Nasprotno je prebivalstvo, priseljeno iz drugih republik, mlado, zaposlitveno usmerjeno v sekundarne in terciarne dejavnosti ter močno skoncentrirano v mestnih naseljih. Delna izjema je hrvaško prebivalstvo iz Istre, katerih migracije imajo bolj medobčinski kot medrepubliški značaj. Večinsko slovensko prebivalstvo je deloma avtohtono, deloma pa priseljeno iz notranjosti Slovenije, njihove demografske in socioekonomske značilnosti pa se ne razlikujejo bistveno od prebivalstva ostalih nadpovprečno urbaniziranih predelov Slovenije. Večplastnost etnične strukture je vsekakor potrebno obravnavati kot del geografske strukture območja.

Petrović, R., 1987. Migracije u Jugoslaviji. Beograd.

Piry, I., 1983. Demografska gibanja na Slovenski obali. Tipkopis IGU. Ljubljana.

Repolusk, P., 1988. Prostorska in socialna mobilnost pripadnikov italijanske narodnosti. Letno poročilo. IGU, Ljubljana.

Titl, J., 1965. Socialnogeografski problemi na koprskem podeželju. Koper.

Zuljić, S., 1989. Narodnostna struktura Jugoslavije i tokovi promjena. Zagreb.

Cadastre national de l'Istrie. Jadranski inštitut. Sušak, 1946.

Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj l. 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana.

RAZVOJ PODEŽELJA V OBCINI LENDAVALA S POSEBNIM OZIROM NA
OHRANJANJU NARODNOSTNE IDENTITETE MADŽAROV

(Drago Kladnik, Peter Repolusk)

UVOD

Popis prebivalstva po narodnosti je leta 1981 na območju Slovenije ugotovil 9496 prebivalcev madžarske narodnosti. Velika večina, 8324, jih živi na narodnostno mešanem območju (v nadaljnjem tekstu NMO) v Prekmurju v pasu ob madžarski meji.

Problematiko razvoja madžarske narodnosti v Sloveniji, za katero je značilno upadanje števila ter slabosti v socioekonomski strukturi, je potrebno analizirati skozi prizmo regionalnega razvoja območja, v katerem biva, zlasti njegove kmetijske funkcije. Prekmurje (občini Lendava in Murska Sobota) je ena od slovenskih pokrajin, ki jo že desetletja označuje zaostajanje v gospodarskem in socialnem razvoju. Kriteriji manjše razvitosti v regionalni razvojni politiki Slovenije temelje na demografskih in zaposlitvenih kazalcih ter na stopnji razvitosti gospodarske, socialne in tehnične infrastrukture. Osnovne značilnosti manj razvitih območij v primerjavi s celo Slovenijo so naslednje:

- zmanjševanje števila prebivalstva zaradi odseljevanja in ostarevanja,
- visok delež agrarnega prebivalstva ter slaba struktura agrarnega sektorja gospodarstva,
- nizka stopnja rasti zaposlovanja,
- nizka akumulativnost gospodarstva,
- slaba infrastrukturna opremljenost.

Metodologija upošteva štiri tipe območij: manj razvita območja, prehodna območja, hribovita ter demografsko ogrožena območja. Na vseh štirih območjih, ki obsegajo 44 % površine Slovenije, je v drugi polovici osemdesetih let živelo 18 % njenega prebivalstva.

Predeli, kjer je v Sloveniji avtohtono poseljeno madžarsko prebivalstvo, skoraj v celoti sodijo med manj razvite, kar je pospešila periferna lega ob zaprti meji. Izjema je le mesto Lendava z najožjim zaleldjem. NMO geografsko ni enotno. Severni ali murskosoboški del obsega obmejni del vzhodnega Goričkega, zaostale agrarne in depopulacijske pokrajine, ki je prometno odmaknjena od vseh večjih gravitacijskih centrov v občini. Južni, lendavski del pa obsega razvojno najdinamičnejši del občine z mestom Lendava. Zaradi te polarizacije oziroma razlik v družbenogeografskem okolju je tudi problematika narodnosti, kljub številnim sorodnim pojavom v prebivalstvu in gospodarstvu, precej različna.

Tabela 1: Primerjava nekaterih prebivalstvenih struktur leta 1981

	Slovenija	občina Lendava	Madžari v obč. Lendava

Indeks gibanja št. preb. 1981/1971	109,5	99,3	96,5
Delež preb., starega 0-14 let v %	23,0	21,6	14,8
Delež preb. starejšega od 64 let v %	11,1	14,1	19,3
Delež urbaniziranega preb. v %	48,9	16,8	21,9
Delež aktivnih v primarnem sektorju gospodarstva	13,0	42,0	42,1
Delež odraslih z izobrazbo, višjo od osnovnošolske v %	40,5	25,1	23,3

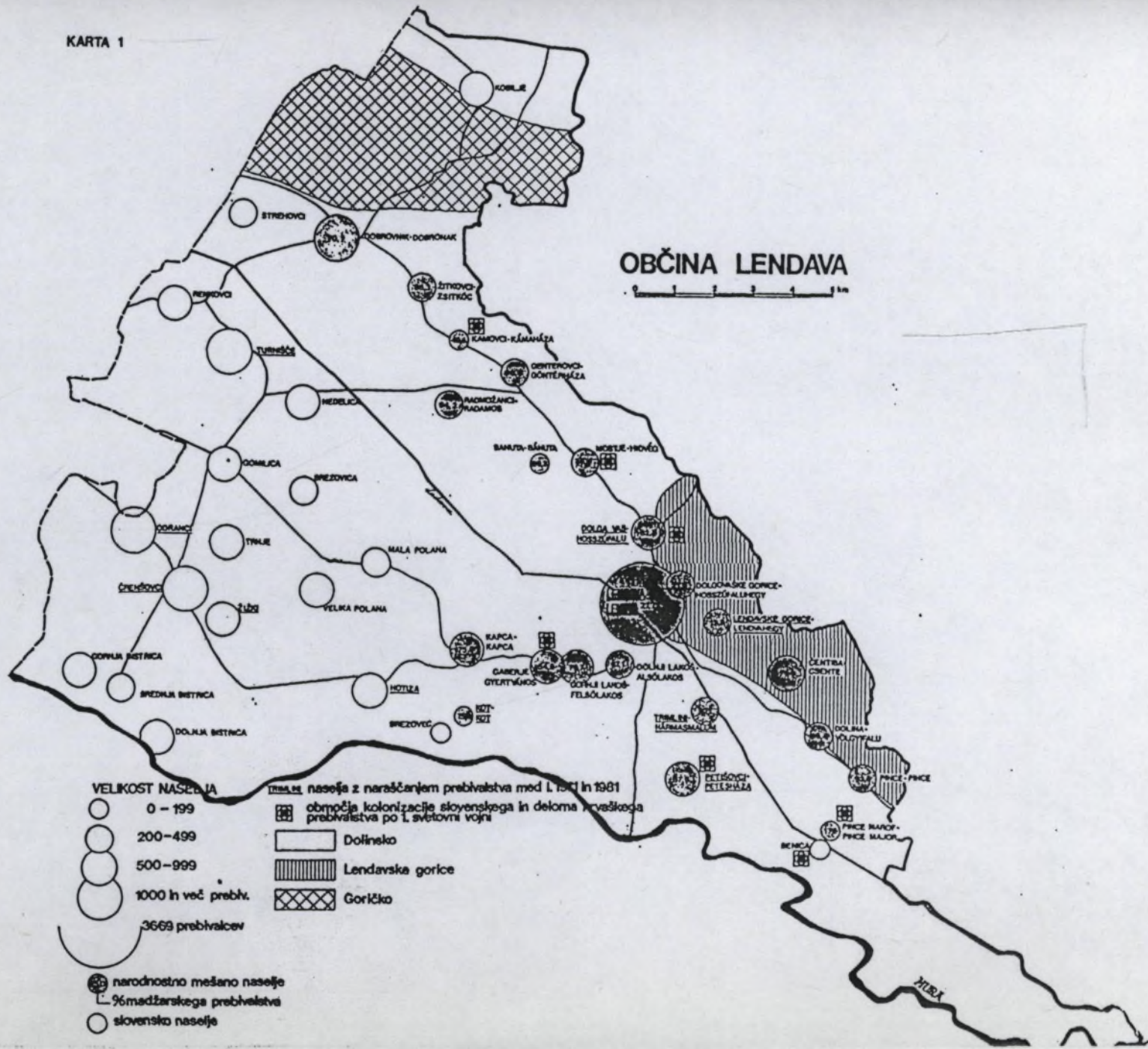
ZNACILNOSTI PROUČEVANEGA OBMOČJA

Občina Lendava meri 256,16 km². Sestavljajo jo Dolinsko kot del Prekmurske ravnice, Lendavske gorice in le na skrajnem severu južno obrobje Goričkega. Na zahodu Dolinskega je pretežno prodnata, peščena, sušna ravnina, ki prehaja ob Muri, Ledavi in okrog Velike Polane na vzhodu v bolj mokrotne pasove. Na vzhodu Dolinskega med Muro in Lendavskimi goricami so številni potoki, kanali, od poplav ogrožene njive, mokrotni travniki, pašniki in obsežni ravninski gozdovi.

Površje Goričkega med Dobrovnikom in Kobiljem je pretežno iz pliocenskih plasti proda, peska in laporja, vznožje pa pokriva tudi pleistocenska glina. Lendavske gorice so iz istih kamnin kot vzhodno Goričko in so v bistvu njegov podaljšek. Najvišji vrh, visok 334 m, je tik onstran državne meje na madžarski strani.

Podnebne razmere so v splošnem take kot drugod v Panonski nižini. Toplotne razlike med letnimi časi so velike. Srednja julijska temperatura znaša 20,2 °C (obdobje 1926-1965), januarska pa -1,3 °C. Območje spada z okoli 800 mm letnih padavin med najmanj namočena v Sloveniji. Razporeditev padavin je za vegetacijo ugodna.

Madžarsko prebivalstvo v občini Lendava, ki ga obravnava članek, je leta 1981 predstavljalo dobro četrtno prebivalstva občine. Skoncentrirano je v 22 naseljih NMO, kjer živi 7021 ali 99,3 % od 7069 Madžarov v občini. NMO obsega 141,4 km² ali 55,2 % občinskega ozemlja in ima 48,9 % njenega prebivalstva. Leta 1981 je v občini Lendava živel 82 % od vseh Madžarov v Prekmurju in 74 % od vseh Madžarov v Sloveniji (J. Zupančič, 1990).

Tudi del občine Lendava, kjer žive Madžari, družbenogeografsko ni homogen. Mesto Lendava in nekateri kraji v neposredni bližini tvorijo gospodarsko žarišče območja, vendar vpliv Lendave ni tako močan, da bi širil pozitivne razvojne impulze na širši teritorij. Dejstvo, da leži center občine na NMO in da ima precejšen delež madžarskega prebivalstva (27,7 %), je za razvoj narodnosti ugodno. Madžarsko prebivalstvo pri zaposlovanju, šolanju ali gravitiranju v občinskem centru bistveno ne menja jezikovno in kulturno okolje. Istočasno pa velja poudariti, da več kot 70 % Madžarov živi v podeželskih naseljih in da ima večji del le-teh v prebivalstvu, gospodarstvu in prometni povezanosti bolj ali manj izrazite karakteristike nerazvitosti. Da je problematika madžarske narodnosti veliko bolj regionalno-razvojne kot etnične narave deloma potrjujejo podatki iz tabele št. 1.

Med Madžari in Slovenci v občini Lendava v socioekonomski strukturi prebivalstva - sektorju zaposlitve, izobrazbi, urbanosti - ni bistvenih razlik. Vendar je treba poudariti, da je geografsko območje, na katerem madžarsko prebivalstvo lahko ohrani svojo identiteto, razmeroma majhno. Prav zato je celosten razvoj NMO na osnovi razvoja in modernizacije lokalnih danosti in dejavnosti bistvenega pomena za njegov obstoj.

RAZVOJNE ZNACILNOSTI MADŽARSKEGA PREBIVALSTVA

Število Madžarov v primerjavi predvojnih in povojnih popisov prebivalstva, podobno kot v celem Prekmurju, močno varira tudi v občini Lendava. Vzroke za to je le v manjši meri mogoče iskati v ozko demografskih trendih razvoja prebivalstva. Odločilno vlogo sta imela dva dejavnika:

- razlike v metodologiji ugotavljanja etnične strukture, saj so ogrski in predvojni jugoslovanski popisi temeljili na materinem jeziku, po vojni pa na osebni opredelitvi k narodnosti,
- pomembno vlogo je imel političen faktor, ki je v določenih obdobjih težil k pretiranemu številu bodisi madžarskega bodisi slovenskega prebivalstva (Genorio, 1985).

Problematiko nam ilustrirajo naslednji podatki: Leta 1910 je na NMO Lendave živel 11701 Madžarov (92 % od skupnega prebivalstva), leta 1921 10587 (82 %), leta 1931 5156 (40 %), leta 1961 8056 (62 %), leta 1971 7281 (57 %) ter leta 1981 7021 (54 %).

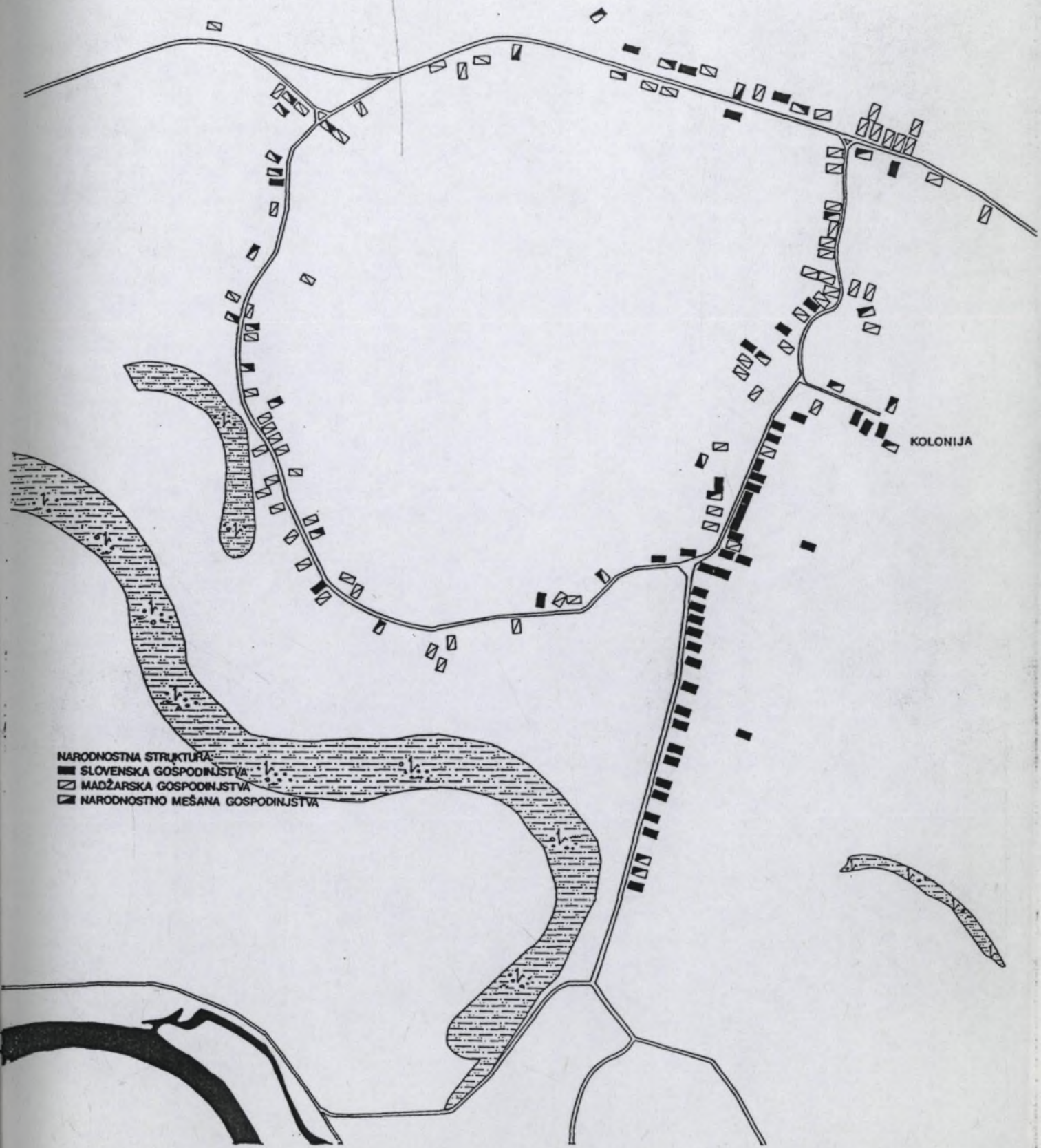
Upadanje števila Madžarov v zadnjih desetletjih je povezano predvsem z gospodarskim razvojem območja. Zaradi depopulacijskih procesov se znižuje tako število skupnega kot tudi slovenskega prebivalstva z izjemo mesta Lendave ter nekaterih okoliških naselij, ki so jih zajeli procesi suburbanizacije (karta št.1).

Na spremembo etnične strukture v celoti ter v posameznih naseljih vplivajo ali so vplivali naslednji procesi:

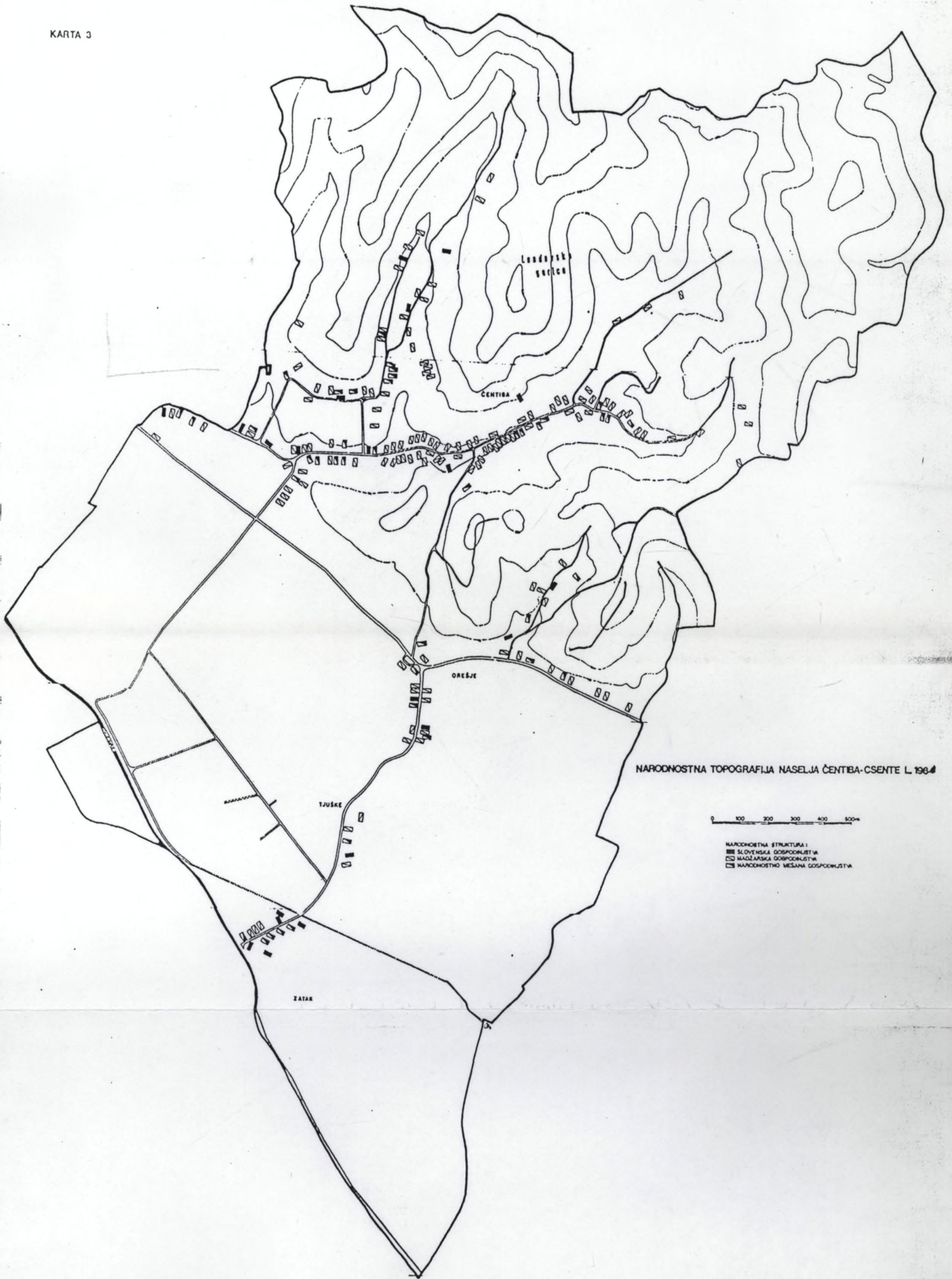
- kolonizacija slovenskega in hrvaškega prebivalstva iz Prekmurja, Istre in Goriške v dvajsetih letih tega stoletja po odvzemu veleposesti in agrarni reformi; kolonizacija je imela v smislu tedanje politične doktrine tudi namene redčenja in asimilacije madžarskega prebivalstva; natale so kolonije Petišovci, Benica, Mostje, Pince Marof, Gaberje, Kamovci in Dolga vas (Kokolj M., 1984); kolonije so vnesle v naselja nov etnični element, ki se je bolj ali manj ohranil do današnjih dni (karta 2);
- posamično priseljevanje slovenskega prebivalstva v prej pretežno ali skoraj izključno madžarska naselja zaradi mešanih zakonov, urbanistično-zazidalne politike itd; tipičen primer je naselja Centiba v neposredni bližini Lendave (karta 3), kjer je priseljeno prebivalstvo iz mesta oblikovalo novi del vasi, ki je etnično in socialno drugačen od starega jedra;
- priseljevanje delovne sile iz drugih republik, predvsem iz sosednjega hrvaškega Medžimurja. Priseljevanje je usmerjeno v mesto Lendava in okoliške kraje;
- odseljevanje madžarskega prebivalstva v naselja izven NMO. Madžarsko prebivalstvo v Sloveniji je še vedno močno skoncentrirano na NMO, vendar se je delež tistih, ki živijo drugje v Sloveniji od leta 1971 do 1981 povečal z 9,8 na 12,4. Večji del le-teh živi izven Prekmurja;

NARODNOSTNA TOPOGRAFIJA NASELJA GABERJE-GYERTYÁNOS LETA 1984

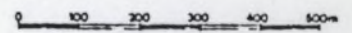
0 100 200 300 400 500m

- NARODNOSTNA STRUKTURA
- SLOVENSKA GOSPODINSTVA
  - ▨ MADŽARSKA GOSPODINSTVA
  - ▤ NARODNOSTNO MEŠANA GOSPODINSTVA

NARODNOSTNA TOPOGRAFIJA NASELJA ČENTIBA-CENTE L. 1984

NARODNOSTNA STRUKTURA:
■ SLOVENSKA GOSPODARSTVA
▨ MAĐARSKA GOSPODARSTVA
▧ NARODNOSTNO MEŠANA GOSPODARSTVA

- preseljevanje madžarskega prebivalstva znotraj NMO, povezano s spremembami v zaposlovanju ter načinu bivanja. V zadnjih dveh desetletjih je opazen močnejši premik s podeželja proti Lendavi in bližnjim naseljem;
- na številčno gibanje Madžarov bo tudi v bodoče vplivala njihova starostna struktura z visokim deležem ostarelega prebivalstva (tabela 3). Leta 1981 je bilo v Sloveniji 11 % prebivalstva, starejšega od 64 let, v občini Lendava 14,1 %, na lendavskem delu NMO 15,2 % ter pri Madžarih 19,3 %. Ostarevanje ni zgolj problem madžarskega prebivalstva, čeprav je pri njem nekoliko bolj očitno. Splošni problem ostarevanja prebivalstva v Frekmurju je podobno kot v ostalih slovenskih pokrajinah, ki gospodarsko zaostajajo, povezan z odseljevanjem mladih ter s tem povezanim upadanjem biološke reproduktivnosti prebivalstva. Pri madžarskem prebivalstvu je problem ostarevanja povezan tudi s tradicionalno nizko rodnostjo, ki je bila deloma pogojena z agrarno usmerjenostjo in dedno zakonodajo. Tudi danes je naravni prirastek pri Madžarih za 1,4 promila nižji kot pri Slovencih na sosednjih predelih Prekmurja (Olas L., 1985). Na nizko število otrok madžarskega prebivalstva še dodatno vpliva odseljevanje izven NMO, saj le-tam velika večina Madžarov živi v narodnostno mešanih gospodinjstvih. V takem primarnem in sekundarnem socializacijskem okolju se potomci skoraj brez izjem opredele za pripadnost večinskemu narodu. V nekaterih naseljih NMO je starostna struktura tako slaba, da se prebivalstvo ne more več naravno reproducirati. To velja za del naselij v pasu tik ob državni meji.

Tabela 2: Narodnostna struktura občine Lendava in lendavskega dela NMO 1. 1981 (v %)

	Občina Lendava (št. preb. 26717)	NMO (št. preb. 13055)
Madžari	26,5	53,8
Slovenci	67,3	35,2
Hrvati	3,4	6,1
drugi	2,8	4,9
Skupaj	100,0	100,0

Vir: Popis prebivalstva 1. 1981

Tabela 3: Starostna struktura madžarskega in ostalega prebivalstva v občini Lendava 1. 1981 (v %)

	Madžari	ostali	skupaj
0-19 let	21,0	31,4	28,7
20-39	27,8	30,5	29,8
40-59	26,2	21,9	23,0
60 in več	25,0	16,2	18,5
Skupaj	100,0	100,0	100,0

Vir: Popis prebivalstva 1. 1981

Stoletno sosedstvo, življenje v istih naravnih pogojih in upravnih enotah so vzroki, da je narodnostno mešanje med Madžari in Slovenci že star pojav. Statičnost vaških skupnosti pa je povzročala hitro asimilacijo priseljencev. Povojni procesi de-agrarizacije, industrializacije in suburbanizacije so narodnostno mešanje še pospešili, saj so se že pri srednji, še zlasti pa pri mlajši generaciji, ne glede na narodnost, uveljavile enake tendence izobraževanja, zaposlovanja in gravitiranja. Ime NMO ne

opravičuje samo dejstvo, da v istem naselju žive pripadniki dveh ali več narodov, ampak tudi to, da na NMO Lendave živi 31 % od skupnega oziroma 29 % madžarskega prebivalstva v narodnostno mešanih gospodinjstvih.

Izkušnje raziskav narodnostnih manjšin v Evropi kažejo, da je povečevanje števila mešanih zakonov eden od bistvenih elementov asimilacije. V našem primeru pa analiza narodnostne opredeljenosti potomcev mešanih zakonov izpričuje določeno stalnost števila madžarskega prebivalstva, kljub narodnostni pomešanosti, ter močno povezanost tega pojava z deležem madžarskega prebivalstva v naselju. V naseljih z nad 75 % Madžarov je 55 % potomcev mešanih zakonov opredeljenih kot Madžari, v naseljih s 50 do 75 % Madžarov pa 44 %. Šele v naseljih z manj kot pol Madžari pade delež na 30 %, v mestu Lendava pa na 27 %.

Kljub relativnemu in absolutnemu upadanju so Madžari še vedno večinsko prebivalstvo na NMO, zlasti na podeželju, kjer tvorijo dve tretjini prebivalstva. V 16 od 22 naselij NMO v občini Lendava jih je več kot polovica, v 12 več kot 70 % in v 6 več kot 80 % od vseh prebivalcev. Manjšina so v mestu Lendava in dveh obmestnih naseljih Lendavske in Dolgovaške gorice ter v naseljih Mostje, Pince Marof in Kamovci, kjer žive potomci kolonistov. Večina v deležu prebivalstva je ugoden moment, saj je naravni pogoj ohranjanja jezika, kulture ter etničnih simbolov območja (topomini, arhitektura, ...). Problemi narodnosti pa so širše zasnovani in kot je bilo že prej navedeno, povezani z nizko stopnjo razvitosti območja, zlasti podeželja.

ZAPOSLENOST V FUNKCIJI OHRANJANJA IDENTITETE OBMOČJA IN NARODNOSTI

Madžarsko prebivalstvo je izrazito podeželsko in agrarno. V urbanem okolju živi samo 22 % Madžarov v občini Lendava. Od gospodarsko aktivnega madžarskega prebivalstva pa je kar 42 % zaposlenega v kmetijstvu.

Razvojna faza deagrarizacije podeželja tako na NMO kot v celi občini je potekala podobno kot v drugih manj razvitih območjih Slovenije - zelo je narasel delež mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev ter delež prebivalstva, ki dnevno migrira v bolj ali manj oddaljene zaposlitvene centre.

Oba procesa sta sicer zadržala poselitev in v našem primeru etnično identiteto območja, vendar vzdržujeta nekatere negativne pojave: nizko stopnjo prostorske in socialne mobilnosti prebivalstva, razmeroma nizko produktivno in slabo organizirano kmetijstvo ter zelo počasno oblikovanje novih delovnih mest. Glede na pomembno vlogo stanja na podeželju za ohranjanje etnične identitete, bi lahko imelo nadaljevanje takega razvoja slabe posledice za madžarsko narodnost.

Navedene ugotovitve nam še bolj plastično predočijo rezultati podrobnega anketiranja. V anketirani populaciji (10 % naključni vzorec od vseh gospodinjstev s kmečkim gospodarstvom v občini) je čistih kmečkih 25,9 %, mešanih delavsko-kmečkih 60,7 % in čistih nekmečkih le 13,4 % gospodinjstev (tabela št. 4). V lasti mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev je 62,9 % vseh oziroma 63,4 % obdelovalnih površin.

Tabela 4: Struktura gospodinjstev s kmečkimi gospodarstvi na narodnostno mešanem in slovenskem območju občine Lendava leta 1985 (v %)

	narodnostno mešano območje	slovensko območje	skupaj
čisto kmečko gospodinjstvo	26,9	25,2	25,9
mešano delavsko-kmečko g.	56,3	63,6	60,7
čisto nekmečko gospod.	16,8	11,2	13,4
Skupaj	100,0	100,0	100,0

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1986

Motivi za zaposlovanje izven kmetije so sicer mnogovrstni, vendar med njimi močno prevladujejo ekonomski razlogi (zagotovljen osebni dohodek, višji standard - 60,7 %), sledijo jim objektivni motivi (premajhen dohodek na kmetiji - 31,0 %). Znatno manj pomembni so subjektivni motivi (opredeljen delovni čas, možnost dopusta, bolj zanimivo delo, lažje delo, šolanje za poklic - 6,2 %) in socialni motivi (zdravstveno in pokojninsko varstvo - 2,1 %). Med anketiranci v obeh primerjanih območjih med pomembnostjo posameznih motivov ni bistvenih razlik.

Drugačni so rezultati analize motivov za nadaljne delo na kmetiji (tabela št. 5). Tudi tu prevladujejo ekonomski motivi (dodatni dohodek, nižji življenjski stroški - 41,9 %), ki pa so na NMO manj pomembni kot na območju, poseljenem s Slovenci. Po pomenu sledijo objektivni motivi (na kmetiji ni dovolj delovne sile - 28,3 %) ter emocionalni motivi (navezanost na zemljo, želi imeti lastne pridelke, rad živi na vasi, rad ima živali - 25,5 %). Medtem ko med pripadniki na obeh primerjalnih območjih med pomembnostjo objektivnih motivov ni bistvenih razlik, pa so emocionalni razlogi bistveno bolj pogosti na NMO, kar je verjetno posledica manj ugodne starostne strukture. Socialni motivi (za primer brezposelnosti, namerava postati čisti kmet - 4,3 %) so močno v ozadju, a pomembnejši pri slovenskem prebivalstvu.

Tabela 5: Razlogi za nadaljne delo na kmetiji na narodnostno mešanem in slovenskem območju občine Lendava leta 1985 (v %)

	narodnostno mešano	slovensko območje	skupaj
ekonomski motivi	37,1	44,6	41,9
objektivni motivi	26,6	29,7	28,3
socialni motivi	1,3	6,2	4,3
emocionalni motivi	35,0	19,5	25,5
Skupaj	100,0	100,0	100,0

Vir: anketiranje gospodinjev, julij 1986

Zivljenje polkmeta je trdo. Poleg redne zaposlitve tudi kmetuje, ponavadi s skrbjo dobrega gospodarja, kar mu omogoča dobra opremljenost s kmetijsko mehanizacijo. Zanj porabi znaten del dohodka iz rednega delovnega razmerja. Na kmetiji dela v popoldanskem času, v dnevih konec tedna, navadno pa žrtvuje tudi letni dopust. Medtem ko čisti kmet dnevno porabi za delo na kmetiji 8,4 ure (v kmetovanju so udeleženi tudi otroci v starosti 10-14 let s povprečno 6 urami dnevno), dela polkmet po delu povprečno še 2,9 ure dnevno, največ moška delovna sila (otroci pa niso toliko obremenjeni kot na čistih kmetijah).

STRUKTURNE SLABOSTI V KMETIJSTVU

V čem so glavne slabosti našega in še zlasti prekmurskega kmetijstva, ki s svojo ekonomsko bazo zagotavlja avtohtono poselitve podeželja s pripadniki obeh narodnosti in preprečuje narodnostno mešanje, pa čeprav zaradi strukturnih neskladnosti grozi razseljevanje? Analize v prvi vrsti kažejo, da je posestna struktura prekomerno razdrobljena. Brez dvoma so na takšno stanje vpivale agrarne reforme v preteklosti in omejevanje zemljiškega maksimuma (10 ha obdelovalnih zemljišč). Prisotni sta tako velikostna (majhne kmetije) kot prostorska (množica razmetanih zemljiških kosov) razdrobljenost.

Obravnavani parametri so v slovenskih razmerah nadpovprečno negativno prisotni, značilna pa je tudi precejšnja razčlenjenost znotraj občine Lendave same. Posebno pereči so pokazatelji v zahodnem delu občine, ki je najbolj rodovitna, v vinorodnem gričevju ter v urbaniziranem zaledju Lendave. Stopnja razdrobljenosti je v prvi vrsti odvisna od izrabe tal ter od sektorja lastništva.

Med vzroki zemljiške razdrobljenosti sta primarna dedovalna politika in reliefni pogoji. Učinki reliefa so prevladujoči v gričevnatih območjih, učinki dedovalne politike pa na ravnini. Vloga dedovanja je v ospredju tudi pri dinamiki drobljenja, medtem ko je relief vplival na formiranje sistemov poljske razdelitve z razdeljevanjem različno kvalitetnih zemljiških kompleksov. Osnovni razlog za pogosto nesmiselno razdrobljene obdelovalne površine je ogrsko dedno pravo.

Ostali vzroki so mnogovrstni. V zadnjem času postajajo vse pomembnejši in za močno dinamiko drobitve celo odločilni. Med elementi prostorskih posegov velja izdvojiti učinke razraščanja urbanizacije ter infrastrukturnega omrežja, med socioekonomskimi pa intenzivno deagrarnizacijo, staranje kmečke delovne sile in predvsem prehajanje zemlje v last nekmečkega prebivalstva.

Učinki razdrobljenosti so demografski, fiziognomski in ekonomski. Prve opredeljuje deagrarizacija s slabšanjem demografskih razmer na podeželju, fiziognomske različne oblike in intenziteta opuščanja obdelave zemlje, poglavitni ekonomski učinki pa so zmanjševanje produktivnosti kmečkega dela, večja poraba neefektivnega delovnega časa in zmanjševanje učinkovitosti kmetijske mehanizacije. Vse skupaj vpliva na nenormalno visoke cene kmetijskih pridelkov, ki so na svetovnem tržišču vse manj konkurenčne.

Povprečna kmetija v celotni občinski populaciji meri 1,59 ha skupnih zemljišč, od tega je 1,36 ha obdelovalne zemlje. V anketirani populaciji je zaradi opredelitvenega kriterija (nad 0,5 ha obdelovalnih zemljišč) kmetija sicer nekoliko večja - 2,64 ha obdelovalnih zemljišč, a za moderno, tržno usmerjeno pridelovanje še zmeraj mnogo premajhna (tabela št. 6). Stanje je na NMO še manj ugodno kot na območju, poseljenem s Slovenci.

Tabela 6: Nekateri pokazatelji kmetijske pridelave na narodnostno mešanem in slovenskem območju občine Lendava leta 1985

	narodnostno mešano območje	slovensko območje	skupaj
skupna površina kmetije (v ha)	3,65	4,34	4,06
površina obdelovalnih zemljišč	2,41	2,80	2,64
delež kmetij, manjših od 1 ha	30,6	14,0	20,6
delež kmetij, večjih od 3ha	28,8	42,8	37,2
število zemljiških kosov	7,47	9,62	8,76
letna poraba umetnih gnojil (kg)	1328	1619	1502
poraba umetnih gnojil na obdelovalnih površinah (v kg/ha)	550	578	568
število glav velike živine (GV2) leta 1975	5,37	5,57	5,49
število glav velike živine (GV2) leta 1985	4,19	5,33	4,88
delež kmetij, ki prodajajo pridelke	79,6	86,0	83,5
delež kmetij brez prevzemnikov	19,8	14,0	16,3

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1986

Povprečna velikost parcele v občini Lendava je v primerjavi s stanjem v Pomurju manjša (Lendava 19,0 a, Pomurje 22,5 a), še posebno velik pa je razkorak v primerjavi z republiškim povprečjem (36,8 a). Še leta 1953 je površina povprečne parcele znašala 26,0 a.

Velikost parcel se zmanjšuje zaradi stalnega drobljenja posesti in vse intenzivnejše urbanizacije. Tako se je v obdobju 1953-1979 zmanjšala povprečna velikost parcele za 41,0 %, od tega samo v obdobju 1971-1979 za 10,1 %. V primerjavi s stanjem v Pomurju in v celotni Sloveniji je intenzivnost drobljenja naravnost šokantna.

V zasebnem sektorju je povprečno na kmetiji 26,7 parcel, od tega 19,7 parcel kmetijskih zemljišč. V posameznih primerih imajo lastniki celo več kot 50 parcel, pogosto precej medsebojno oddaljenih.

Pomurje in znotraj njega občina Lendava predstavlja najbolj rodovitno slovensko pokrajino. Relativno so pogoji najugodnejši za poljedelstvo, vendar zaradi majhnih kmetij tovrstne usmeritve ne zagotavljajo zadostnega dohodka, zato prevladuje usmeritev v živinorejo. A tudi stalež živine se počasi zmanjšuje. To se kaže v strukturi prodanih pridelkov. Tržnost kmetijske pridelave je nizka, čeprav prodaja pridelke 83,5 % kmetij. Prevladuje samooskrbna pridelava za dom, zato je največ obratov, ki prodajo le med četrtno in polovico celotne proizvodnje (49,3 %). Le 13,9 % kmetij proda več kot tri četrtnine letne proizvodnje.

Prevladuje tržna usmeritev v govedorejo (mesno in mlečno), prašičerejo, pridelavo žitaric in okopavin. V strukturi dohodka od prodaje odpade največ na goveje meso (37,5 %), 27,2 % pa je delež mleka. Tudi vrednost prodanih prašičev (10,2 %) je večja kot vrednost žitaric (9,8 %) in okopavin (8,6 %). Omembe vredna sta še deleža vina (3,1 %) ter industrijskih rastlin (2,8 %).

Zaradi navedenih strukturnih slabosti ni presenetljivo, da je brez nasledstva 16,3 % kmetij (več na NMO).

UKREPI ZA ODPRAVO STRUKTURNIH SLABOSTI

Med ukrepi za odpravo zemljiške razdrobljenosti velja izpostaviti izvajanje različnih prostorsko ureditvenih operacij (menjava zemljišč, arondacije, komasacije, melioracije), izvajanje ustrezne zakonodaje o dedovanju kmetijskih zemljišč ter premišljeno zasnovano, selektivno davčno politiko.

Izkušnje na tem področju pa so vse prej kot dobre. Ukrepi se izvajajo parcialno, nedosledno in neučinkovito. Naj za primer navedemo izkušnje pri izvajanju komasacij in melioracij kot najpomembnejših prostorskih ukrepov. Do leta 1988 so bile v občini Lendava izvedene komasacije in melioracije na 37 domačijah na površini 3728 ha ali vsega 14,5 % celotne površine občine (tabela št. 7). Pri melioracijah ne gre toliko za pridobivanje novih kmetijskih zemljišč, kot za izboljšanje oziroma usposabljanje le-teh za intenzivnejšo pridelavo. Posledice komasacij se kažejo v zmanjšanju prostorske razdrobljenosti ter formiranju oblikovno ustrežnejših zemljiških kosov in parcel. Število parcel se je zmanjšalo za 53,5 %.

Tabela 7: Površine zemljiških kategorij na melioracijsko-komasacijskih območjih občine Lendava

Zemljiška kategorija	Leto 1975		Leto 1987	
	površina v ha	delež v %	površina v ha	delež v %
njiva	2506,5	67,25	3134,75	84,10
travnik	974	26,13	378,5	10,14
sadovnjak	1,5	0,04	-	-
močvirje	38,75	1,04	7,5	0,2
gozd	199	5,34	196,25	5,25
pozidano	-	-	4,5	0,13
vode	7,5	0,20	6,5	0,18
Skupaj	3727,25	100,0	3728,00	100,0

Viri: Aerofotoposnetki CAS 75 (M 1 : 17 500)

Aerofotoposnetki CAS 87 (M 1 : 10 000)

Temeljna karta 1 : 25 000, listi: Crenšovci, Kobilje, Lendava, Pince, Renkovci

Melioracijsko komasacijsko območje Pince vključuje 310 zasebnih in 6 družbenih lastnikov. Povprečna površina zemljišča posameznega lastnika na območju izvajanja operacij znaša komaj 36,7 a ali desetino povprečne velikosti kmetije. Pred posegom je kmetija na območju posedovala 2,6 parcel, s komasacijo pa je vsak lastnik v povprečju dobil en sklenjen zemljiški kos.

Na uspešnost melioracijsko-komasacijskega posega kaže tudi odnos prizadetih lastnikov do nove razdelitve zemljišč. Na sprejete odločitve je bilo registriranih 56 pripomb, strnjenih v naslednje kategorije: neustrezna lega parcel (14), manj kvalitetna zemljišča (13), manjša površina (10), onemogočen dostop do

zemljišča (4), še vedno prevelika razdrobljenost (4), ločene parcele posameznih družinskih članov (3), neurejena lastnina (3), daljša pot do parcele (2), nezainteresiranost za parcele v obmejnem pasu (2) ter neustrezna oblika parcele (1).

Občutek je, da so nezaupanje, slabe izkušnje, individualizem ter pomanjkanje izobrazbe privedli do stanja, ko naš kmet pravzaprav ne ve dobro, kaj hoče. Želi si napredka, a ne vidi poti, kako ga doseči. Govori o ukrepih ekonomske politike (predvsem cenovne), ki pa so v bistvu le kratkoročnega značaja, strukturnih slabosti pa ne odpravljajo.

Le ob uvajanju ustreznih IN PUT-ov, ki bodo omogočili željene, evropskim normativom prilagojene OUT PUT-e, bomo lahko posodobili kmetijstvo in podeželje. To pa pomeni maksimalno 5-10 % zdravega kmečkega prebivalstva, delujočega na ustrezno velikih, zaokroženih in opremljenih družinskih kmetijah, ki bodo omogočile pridelavo živeža po "svetovnih" cenah.

Seveda pa prilagajanje samo v kmetijstvu ne prihaja v poštev. V bistvu je potrebno prilagajanje vsega družbenopolitičnega sistema in še posebno proizvodnih odnosov v sekundarnem in terciarnem sektorju ter opustitev določenih neproduktivnih programov, ki povečujejo družbeno režijo.

Šele po izvedbi tega dela prilagajanja je možno uspešno izboljševati razmere v kmetijstvu. Vsestranska gospodarska uspešnost in zadostna produktivnost v industriji sta predpogoj, da bo človek lahko dostojno živel zgolj od ene same zaposlitve, da se bo njegov nadčloveški napor za preživetje in za zagotovitev materialnih dobrin lahko zreduciral na normalno, a delovno učinkovito obremenjenost.

Za zagotovitev večje produktivnosti je potrebno v prvi vrsti povečati velikost obratov. Če kje, potem so v Pomurju ugodni naravni pogoji za prilagajanje perspektivnih družinskih kmetij modernim agrotehničnim normativom, ki veljajo v deželah tržne ekonomije. Relief ni ovira za nastanek modernih proizvodnih obratov.

Pričakovati je, da bodo mešana gospodinjstva sčasoma pričela manj intenzivno obdelovati zemljo, ko bodo ekonomski motivi izgubili na pomenu. Ekonomska kriza njihovo obstojnost nedvomno povečuje. Ker se bodo tudi manj odgovorno vključevala v izpolnjevanje prehrabnih načrtov ter bodo zaviralno delovala v primeru izvajanja prostorsko ureditvenih operacij (predvsem komasacij), je potrebno imeti nadzor nad celotno institucijo polkmetov.

Večanje kmetij bi pomenilo za mešana delavsko-kmečka gospodinjstva postopno polarizacijo na čista kmečka in čista nekmečka gospodinjstva. Vendar je ta čas še daleč.

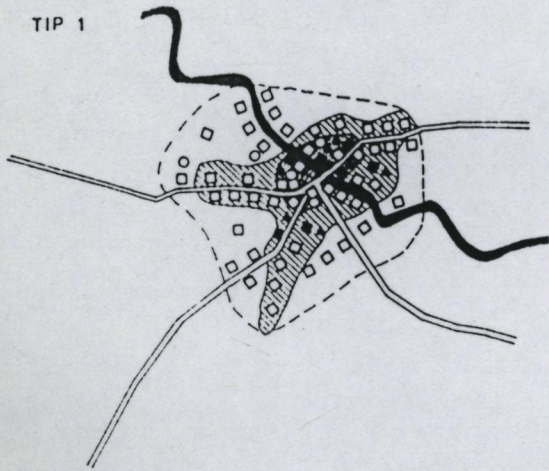
Sprejem novih zakonskih določil in morebitna nova davčna politika bosta lastnike zemlje nedvomno v večji meri spodbujala, da bodo potencialne optimalno izkoriščali, tako da bodo koristi dvojne zaposlitve, psihološko-moralni dejavniki in špekulativnost izgubljali na pomenu.

STRATEGIJA REGINALNEGA RAZVOJA S POSEBNIM OZIROM NA PRENOVI VASI

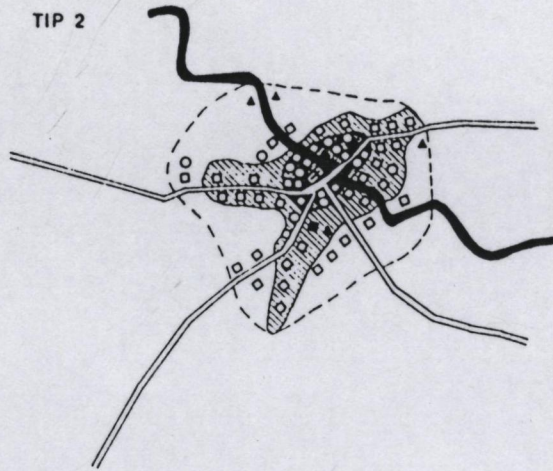
Po rezultatih raziskave (Kladnik, 1986) je bilo leta 1981 v občini Lendava v kmetijstvu zaposlenih 1162 moških in 895 žensk, skupaj torej 2057 prebivalcev v starostni skupini 20-39 let. Seveda je kmetovalo še mnogo starejših, ki pa jih ne bi bilo mogoče in potrebno poklicno preusmerjati. Dodaten dohodek ali pa samo samooskrbno funkcijo pa je s kmetovanjem ustvarjalo še bistveno več ljudi, ki pa naj bi se v celoti zaposlili izven kmetijstva.

Po izračunih naj bi na ustrezno velikih obratih za posamezne proizvodne usmeritve kmetovanje v občini Lendava v prihodnje zaposlovalo skupaj 1290 prebivalcev ali 4,8 % sedanje populacije. Iz navedenega sledi, da bi bilo potrebno na novo zagotoviti okrog 800 delovnih mest, obenem pa poskrbeti za bistveno bolj produktivno zaposlitev že zaposlenih. Težka naloga, mar ne! Ustroj delovnih mest naj bi slonel na krepitvi srednjega in drobnega podjetništva ter storitvenih dejavnosti.

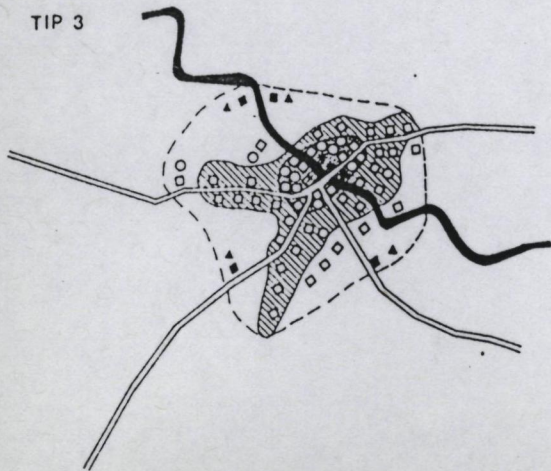
TIP 1

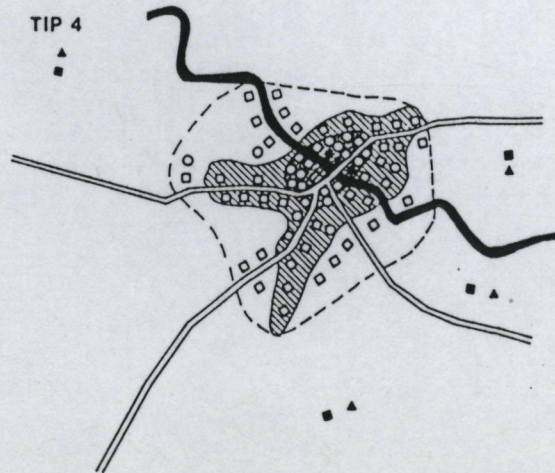
TIP 2

TIP 3

TIP 4

MODELI PROSTORSKEGA IN FUNKCIJSKEGA RAZVOJA VASI V SLOVENIJI

- STARO VAŠKO JEDRO
- NOVEJŠI DEL NASELJA
- PREDVIDENA RAST NASELJA
- STANOVANJSKI OBJEKT KMETOV
- STANOVANJSKI OBJEKT NEKMETOV
- KMETIJSKO GOSPODARSKO POSLOPJE
- PREDELANO GOSPODARSKO POSLOPJE
- CENTRALNE FUNKCIJE
- CERKEV
- POTOK
- CESTA, POT

Na kmetijah so možne tudi variante z uvajanjem dopolnilnih dejavnosti, ki bi zagotavljale paritetni dohodek na ustrezno manjših kmečkih gospodarstvih, omogočale pa bi polno zaposlitev dveh delovnih moči.

Kaj prinašajo predvidene željene usmeritve v strategiji regionalnega razvoja? Brez dvoma je ena osnovnih predpostavk zahteva po temeljiti reorganizaciji vaških naselij, ki pa naj omogoči nadaljno strnjeno poselitev pripadnikov obeh narodnosti. Kraj bivanja sedanjega nekmečkega življa, deagrarniziranega polkmečkega prebivalstva ter preostalega kmečkega prebivalstva, naj ob sedanjih trendih nizkega naravnega prirastka ali celo njegove stagnacije, upošteva že zgrajen stavbni fond, v večini primerov ostane vas.

Obnova vasi sega daleč čez okvir renoviranja fasad. Ko govorimo o obnovi vasi, mislimo predvsem na prostorske, ekonomske, ekološke, socialne in kulturne dimenzije. Gre torej za mnogovrstne aktivnosti, ki ne vključujejo zgolj vasi, ampak tudi njeno prebivalstvo ter celotno podeželje.

Korenite spremembe v življenju na vasi danes ogrožajo etnično skladnost, kulturno identiteto, tradicionalni življenjski vzorec, ekonomsko osnovo in ekološke vrednote. Obnova vasi in podeželja naj poda možnost za reorganizacijo vasi v smislu prilagajanja novim proizvodnim odnosom v kmetijstvu ter funkcijam v smislu bivalnega oziroma zaposlitvenega območja ter morebitnim centralnim funkcijam. Sanacija in revitalizacija vasi ter podeželja nasploh naj bi upošteva načelo postopnega, a neizbežnega prilagajanja modernim družbenoekonomskim tokovom, doprinesla k harmonični sintezi starega vaškega jedra, novejših in tudi predvidenih delov vasi.

Med možnimi variantami koncipiranja bodoče ureditve vasi, se zdi najustreznejša tista, ki predvideva, da se v starem vaškem jedru skoncentrira nekmečki element s centralnimi funkcijami, perspektivne kmetije (kmečki dom z vsemi gospodarskimi poslopi) pa se v celoti umaknejo na vaško obrobje (tip 3, karta št. 4).

Tovrstna zasnova prinaša naslednje prednosti: zagotavlja bivanje vsega avtohtonega prebivalstva (pomembno za ohranjanje narodnostne identitete); interesi kmečkega in nekmečkega življa so v največji možni meri usklajeni; problemi onesnaževanja zaradi kmetovanja se v vasi sami ob upoštevanju lokalnih razmer odpravijo; formirajo se nosilna jedra (družinske kmetije) za sodobno, tržno usmerjeno kmetovanje; pospeši se odmiranje polkmetov; v kmetovanje se hitreje širijo normativi sodobnih agrotehničnih spoznanj; zemljiško-posestna struktura bi se laže prilagodila novonastalim potrebam (upoštevaje reliefne omejitve); možnost lociranja centralnih funkcij in temeljite prenove vaškega jedra. Seveda pa se pojavljajo tudi nekatere slabosti kot so zahteva po dodatnih investicijah, potrebe po temeljiti širitvi infrastrukturnega omrežja in povečana odtujenost med ljudmi.

Ker so prekmurske vasi velike, zahteva tovrstna usmeritev zagotovitev dodatnih delovnih mest. Le-ta bi bilo zaradi znižanja stroškov potrebno locirati (sekundarni sektor) v že obstoječe industrijske centre (Lendava, Turnišče), preostanek viška delovne sile pa bi bilo potrebno zaposliti v domačih vaseh. Preurejena današnja gospodarska poslopja nudijo dobro osnovo za proizvodno (kooperacijsko) in storitveno obrt. Zlasti slednjo bi lahko locirali tudi v prenovljena vaška jedra. Potrebno bo posvetiti veliko pozornost razvijajočemu se podjetništvu in v ta namen izboljševati infrastrukturo (predvsem telefonijo) (glej tabelo št. 8).

Tabela 8: Nekateri pokazatelji infrastrukturne opremljenosti gospodinjstev na narodnostno mešanem in slovenskem območju občine Lendava leta 1985

	narodnostno mešano območje	slovensko območje	skupaj
delež stanovanj zgrajenih pred letom 1918	13,2	9,6	11,0
delež stanovanj zgrajenih po letu 1976	10,8	18,0	15,1
delež gospodinjstev, priklju- čenih na javni vodovod	73,7	91,2	84,2
delež gospodinjstev, ki upo- rabljajo talno vodo iz vodnjakov	10,2	0,8	4,6
delež gospodinjstev s kopalnico	56,3	74,4	67,1
delež gospodinjstev s sodobnim straniščem	52,7	65,6	60,4
delež gospodinjstev z osebnim avtomobilom	39,5	48,8	45,1
delež gospodinjstev s TV	79,6	94,0	88,2
delež gospodinjstev s telefonom	1,8	6,0	4,3
povprečna oddaljenost od Lendave (v km)	6,6	14,4	11,3

Vir: Anketiranje gospodinjstev, julij 1986

Dnevna migracija se bo predvidoma še okrepila. V ta namen bo potrebno posodobiti cestno omrežje, ki naj bi dovoljevalo hitrejšo gibanje. Mimo posameznih naselij bi bilo potrebno zgraditi sistem obvoznic. Prav tako bo potrebno izboljšati javni prevoz, ker promet z osebnimi vozili ne bo pokrival vseh potreb.

V procesu posodabljanja podeželja bi morala imeti pomembno vlogo terciarizacija gospodarstva, še posebej zaradi bližine meje, ki pa je bila do nedavnega premalo propustna, razvitost območij na obeh straneh meje pa prenizka, da bi pospešila prebivalstvene in blagovne tokove.

Posledice so vidne tudi v fiziognomiji pokrajine, saj so objekti s funkcijami, ki izpričujejo obmejno lego (trgovine, servisi,...) zelo redko posejani. Po drugi strani pa je prav v obmejnem pasu obilica neurejenih, starih in nefunkcionalnih stavb, ki bi jih ob bolj racionalni izrabi obmejne lege lahko funkcionalno izkoristili.

Prednost zmožnosti komuniciranja v obeh jezikih bi lahko pripadniki narodnosti uporabili v stikih z matičnim narodom. Učinke odprte meje, spremljane z mnogimi inovacijami, lahko že desetletje in več opazujemo ob avstrijski in še zlasti ob italijanski meji.

VIRI IN LITERATURA

1. Anketiranje gospodinjstev, juij 1986
2. Aerofotoposnetki CAS 75 (M 1 : 175 00)
3. Aerofotoposnetki CAS 87 (M 1 : 10000)
4. Genorio, R., 1985, Demogeografske značilnosti narodnostno mešanega območja v Prekmurju. Geographica Slovenica 16. Ljubljana.
5. Kladnik D., 1986, Mešana delavsko-kmečka gospodinjstva kot dejavnik razvoja kmetijstva in podeželja v občini Lendava, Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana
6. Kladnik D., 1987, Problematika zemljiško-posestnih odnosov s posebnim ozirom na razdrobljenosti kmetijskega zemljišča v občini Lendava, Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana
7. Kladnik D., Natek M., 1989, Učinki prostorsko-ureditvenih operacij z vidika intenziviranja kmetijstva v občini Lendava, Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana
8. Klemenčič V., 1974, Sodobni problemi narodnih manjšin v luči prostorske urbanizacije. Razprave in gradivo št. 6, Ljubljana.
9. Kokolj M., 1984, Prekmurski Slovenci 1919-1941. Murska Sobota.
10. Olas L., 1985, Narodnostno mešano območje v Prekmurju. Geographica Slovenica 16, Ljubljana.
11. Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj za l. 1981. Zavod RS za statistiko.

12. Repolusk P., 1985, Družbeno gospodarske značilnosti narodnostno mešanega območja v Prekmurju. Geographica Slovenica 16, Ljubljana.
13. Rezultati mladinskih socialnogeografskih raziskovalnih taborov v Pomurju (1984-1989), ZOTKS-IGU.
14. Temeljna karta 1 : 25000, listi: Crenšovci, Kobilje, Lendava, Pince, Renkovci
15. Zupančič J., 1990, Problemi madžarske manjšine v severnem delu narodnostno mešanega območja v Prekmurju (Slovenija). Minority Problems within Borderlands. Bialovieza.

NARODNOSTNA MEŠANA GOSPODINJSTVA TER STEVILO ITALIJANSKEGA IN MADŽARSKEGA PREBIVALSTVA V SLOVENIJI

(komentar k tabelam)

Število italijanskega in madžarskega prebivalstva v Sloveniji ter predvsem upadanje le tega je in je bilo predmet številnih razprav. Upadanje števila je proces, ki traja skoraj celotno povojno obdobje. Zmanjševanje števila je sicer pomemben faktor ohranjanja osnovnih elementov identitete obeh manjšin, še zlasti italijanske, ki je na vseh območjih avtohtonega bivanja v številčni manjšini. Vendar statistično izkazano število oziroma njegovo spreminjanje ni osnovni kazalec stanja in perspektiv prebivalstvenega razvoja:

- v obeh primerih gre za številčno manjši populaciji, kjer je uporaba standardnih demogeografskih in demografskih metod ob nekritični presoji vira in variabilnosti podatkov problematična.
- opredeljevanje po narodnosti je v nekaterih pogojih (že omenjeno manjše število, velika narodnostna pomešanost, družbenopolitične spremembe, sprememba meja) lahko zelo variabilno ali celo fleksibilno. To dokazujejo velika nihanja števila med popisi, neujemanje materinega jezika in narodnostne opredelitve, itd.

Raziskave narodnostnih manjšin v Evropi in svetu kažejo, da je eden od dominantnih faktorjev asimilacije večanje števila narodnostno mešanih zakonov, kjer se velik del potomcev pri narodnostni opredelitvi odloči za večinsko narodnost. Analiza popisa za obe NMO v Sloveniji pa omogoča tezo, da proces ni tako izrazito enostranski in da je odvisen od večih faktorjev v okolju pa tudi od metodologije popisa.

Vloga narodnostno mešanih gospodinjstev je v našem primeru pomembna, saj živi v njih 50,4 % Italijanov in 30,7 % Madžarov na ustreznih NMO.

Nekateri rezultati, prikazani v tabelah 1-14, temelje na analizi starostne in narodnostne strukture članov narodnostno mešanih gospodinjstev z madžarskim oziroma italijanskim prebivalstvom. Osnovna hipoteza je bila, da se zaradi vplivov narodnostne pomešanosti delež posamičnih narodnosti po starostnih skupinah v omenjeni statistični populaciji spreminja. Rezultati so še nedokončni, pri njihovem vrednotenju pa velja poudariti naslednje:

- prebivalstvo, staro 0-14 let (otroci) se narodnostno ne opredeljuje samo, ampak ga opredele starši oziroma skrbniki. Od tod izvira razmeroma visok delež narodnostno neopredeljenega prebivalstva v najmlajših dveh skupinah.
- glede na srednje vrednosti rojstva prvega otroka in poročnosti smo populacijo delili na generacije potomcev (0-9 let, 10-19), staršev (20-54) ter starejših članov gospodinjstva (55 in več let). V izdelavi je prečiščena analiza, ki ne bo več upoštevala narodnostno mešanih gospodinjstev, pač pa le narodnostno mešane družine s člani, mlajšimi od 55 let.

Upoštevanje obeh navedenih pripomb nas pelje k zaključku, da bo v prečiščeni analizi, ki bo zajela manjšo populacijo, delež pripadnikov obeh narodnosti v mlajših starostnih skupinah višji in s tem tudi realnejši. Kljub temu lahko navedemo nekatere zaključke analize:

- narodnostno opredeljevanje potomcev mešanih zakonov ni izrazito enosmerno in ne vpliva bistveno na številčnost narodnosti,
- kljub temu lahko opazimo bolj ali manj jasno tendenco, da pri mlajših generacijah raste delež Slovencev in neopredeljenih, delež Italijanov oziroma Madžarov pa nekoliko upade,
- glede intenzivnosti tega procesa so razlike med NMO v Prekmurju in NMO v Slovenski Istri (tabeli 1 in 7),
- na NMO Slovenske Istre ni bistvenih razlik med mestnimi in ostalimi naselji; v mestih je izrazito višji le delež neopredeljenih (tabela 6),
- delež potomcev mešanih zakonov, ki so opredeljeni kot Italijani ali Slovenci, pozitivno korelira z deležem narodnosti v naselju (tabele 5, 12, 13 in 14),
- število narodnostno mešanih zakonov oziroma gospodinjstev kaže, da ima ohranjanje elementov identitete širše prebivalstveno zaledje, kot pa sta narodnosti sami; narodnostno mešani zakoni sami po sebi niso negativen pojav, saj dokazujejo integriranost manjšine v širše družbene procese prostorske in socialne mobilnosti.

Tabele 1-14:

Starostna in narodnostna struktura narodnostno mešanih gospodinjstev z madžarskim oziroma italijanskim prebivalstvom na različnih območjih NMO Slovenije (Slovenska Istra in Prekmurje) l. 1981 (v %). Tabele sumarno niso popolne, ker prikazujejo samo madžarsko ali italijansko ter slovensko in narodnostno neopredeljeno prebivalstvo. V Slovenski Istri tabela zato ne obsega 10 %, v Prekmurju pa 7 % prebivalstva. Izpadeta predvsem skupini Hrvatov in kategorija "neznano", pri katerih bi morali vplive narodnostno mešanih gospodinjstev vrednotiti širše.

1. NMO Sl. Istre skupaj	0-9	10-19	20-54	55 in več	Skupaj
Slovenci	53,5	44,6	40,4	34,9	41,4
Italijani	26,2	38,3	46,0	52,6	43,9
narod.neopr.	12,3	9,8	2,6	2,8	4,7
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

2. NMO občine Izola	0-9	10-19	20-54	55 in več	Skupaj
Slovenci	60	45,3	41,1	32,4	42,1
Italijani	30	41,5	46,4	55,9	45,7
nerod.neopr.	2,5	11,3	3,4	4,4	4,6
Skupaj			100,0	100,0	100,0

3. NMO občine Koper	0-9	10-19	20-54	55 in več	Skupaj
Slovenci	56,6	46,9	42,5	35,9	43,5
Italijani	23,8	36,9	44,8	52,3	42,6
narod.neopr.	14,8	11,5	1,7	3,1	4,9
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

4. NMO občine Piran	0-9	10-19	20-54	55 in več	Skupaj
Slovenci	46,9	41,3	37,4	34,9	38,6
Italijani	27,6	38,5	47,2	51,7	44,7
narod.neopr.	13,3	6,7	3,3	1,7	4,6
Skupaj	100,9	100,0	100,0	100,0	100,0

5. Naselja Parecag, Seča in Strunjan	0-9	10-19	20-54	55 in več	Skupaj
Slovenci	41,2	36,0	29,7	33,3	32,6
Italijani	35,3	52,0	50,5	52,4	49,7
narod.neopr.	17,6	-	-	-	1,7
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

6. Mestna naselja Sl. Istre	0-9	10-19	20-54	55 in več	Skupaj
Slovenci	50,5	44,7	40,1	34,3	40,9
Italijani	27,3	36,9	45,9	51,3	43,4
narod.neopr.	13,1	12,4	3,1	3,6	5,7
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

7. NMO Prekmurja	0-9	10-19	20-54	55 in več	Skupaj
Slovenci	50,7	44,0	37,8	31,7	38,7
Madžari	36,8	45,2	52,7	62,3	52,1
narod.neopr.	4,2	4,1	1,4	1,7	2,2
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

8. NMO občine Lendava	0-9	10-19	20-54	55 in več	Skupaj
Slovenci	52,5	44,0	38,0	28,5	38,6
Madžari	33,7	44,0	51,3	63,7	50,8
narod.neopr.	4,7	4,6	1,5	2,3	2,5
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

9. NMO občine Murska Sobota	0-9	10-19	20-54	55 in več	Skupaj
Slovenci	41,3	43,7	36,8	41,4	39,4
Madžari	52,9	53,5	60,2	58,0	58,0
narod.neopr.	1,9	-	0,8	-	0,6
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

10. Mesto Murska Sobota	0-9	10-19	20-54	55 in več	Skupaj
Slovenci	83,6	81,1	53,8	55,4	62,6
Madžari	9,1	7,5	37,1	42,9	29,4
narod.neopr.	5,5	9,4	4,1	-	4,4
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

11. Mesto Lendava	0-9	10-19	20-54	55 in več	Skupaj
Slovenci	54,2	51,2	41,5	33,3	43,1
Madžari	22,9	30,4	45,2	55,6	41,9
narodn.neopr.	11,7	10,7	2,1	2,7	4,7
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

12. Naselja več kot 75 % madž.preb.	0-9	10-19	20-54	55 in več	Skupaj
Slovenci	44,2	33,3	35,1	23,5	32,7
Madžari	46,9	57,8	56,7	71,7	59,9
narod.neopr.	1,8	-	0,5	-	0,5
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

13. Naselja s 50-75% madž. preb.	0-9	10-19	20-54	55 in več	Skupaj
Slovenci	47,7	44,2	35,5	32,7	37,4
Madžari	43,6	50,0	56,7	63,2	55,9
narod.neopr.	1,3	1,2	0,2	1,5	1,1
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

14. Naselja z manj kot 50% (brez mesta Lendava)	0-9	10-19	20-54	55 in več	Skupaj
Slovenci	80,0	41,8	41,8	39,8	44,0
Madžari	14,3	45,6	49,8	51,2	47,0
narod.neopr.	-	3,8	2,7	4,9	3,2
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0